

1923

Azərbaycanın özü qədər abədi

2016

Dünya sosialist sisteminin çökməsi nəticəsində planetin siyasi xəritəsinin dəyişməsi ilə səciylənən 1980-ci illərin sonu və 90-cı illərin əvvəlləri eyni zamanda, postsoset ölkələrində işsizliyin və yoxsulluğun artması şəraitində ağır sosial böhranların yaranması ilə yadda qaldı. Həmin dövrdə planlı təsərrüfat sistemindən yeni iqtisadi münasibətlərə tutan digər ölkələrə müqayisədə Azərbaycan təkə transformasiya dövrünün gətirdiyi çətinliklərə görə deyil, həm də Ermənistan işğalı nəticəsində ərazisinin 20 faizinin itirilməsi, milyondan çox azərbaycanlın qətlə və məcburi köçünə məruz qalması, müharibənin vurduğu böyük ziyanlar, separatçı meyillərin güclənməsi, vətəndaş qarşılıqlı sobobindən daha ağır sosial mənzərə ilə üzləşmişdi. O zaman ölkədə siyasi, iqtisadi və sosial təhlükəsizlik təminatı sahəsində vahid dövlət siyasətinin müəyyənləşdirilməsi, siyasi hərc-mərclik, kaos və anarxiyanın hökm sürməsi vəziyyəti son dərəcə təhlükəli həddə çatdırmışdı. Məhz belə bir vaxtda, 1993-cü ilin iyul ayında Azərbaycan xalqının iradəsi ilə dünya şöhrətli şəxsiyyət, ümummilli lider Heydər Əliyevin respublika rəhbərliyinə qayıdışı, onun siyasi müdrikliyindən irəliləyən islahatlar kursu ölkənin ağır tənzümlü dövrünün acı gerçəkliklərindən qurtularaq təcrid icimai-siyasi və sosial-iqtisadi sabitlik dövrünə keçməsinə şərait yaratdı.

lənədirilməsi sahəsində artıq dövlətin məqsəd-yönlü siyasətə malik olduğunu göstərdi. Azəminatlı əhalinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi məqsədilə imzalanmış fərman və sərəncamlar, habelə müvafiq qərarlarla əməkdaşların artırılması nəticəsində 1995-2003-cü illər ərzində pensiya və müavinətlərin orta aylıq məbləği 8 dəfə artmışdı. Həminçin bir dövrdə müddətdən artırıq aylıq nominal əmək haqqında 6 dəfədən çox artım özünü göstərmişdi. 1997-2005-ci illərdə büdcədən xərclənmə vəsaitlərinin orta hesabla 50 faizdən çoxu əməkhaqqı, pensiya və müavinətlərin ödənilməsinə yönəldilib. Ümumiyyətlə, ulu öndər tərəfindən imzalanmış 60-dan artıq sənəd müstəqil ölkədə sosial inkişafın təmin olunmasına xidmət edib.

manatdan 190 manata, o cümlədən yaşa görə pensiyaların orta aylıq məbləği 210,8 manata çatdırılıb.

Qeyri-neft iqtisadiyyatının genişləndirilməsi şəraitində 1,5 milyondan çox, cari ilin rübündə 37 min yeni iş yerinin açıldığı ölkəmizdə əmək bazarında sabitliyə və işsizliyin 5 faizədək azalmasına nail olunub. Hazırda Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin tapşırığına uyğun olaraq Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən "Azərbaycan Respublikasının Məşğulluq Konsepsiyası (2016-2025-ci illər)" layihəsi hazırlanıb ki, bu Konsepsiyada əksini tapan fəaliyyət prioritetləri respublikada məşğulluq siyasətinin daha da güclənməsinə, əhalinin məşğulluq imkanlarının daha da artırılmasına istiqamətlənib.

cümlədən 180 nəfər Qarabağ müharibəsi əlili, 205 şəhid ailəsi müasir tələblərə cavab verən yeni mənzillə təmin edilənlər. Ümumilikdə bu vaxtda qədr nazirliyin xətti ilə 5336 nəfər əlli və şəhid ailəsinə mənzil verilib ki, onlardan 3515 nəfəri Qarabağ müharibəsi əlili, 1330-u şəhid ailəsi, digərləri Böyük Vətən müharibəsi əlliləri, Çernobil AES əlliləri və müharibə əllilərinə bərabər tutulan digər vətəndaşlar, gözde əllilərdir. 2014-2015-ci illərdə 1933 nəfər "Naz-LIFAN" markalı avtomobili verilməklə, 2014-cü ildəki növbəyə duranların hamısı, hətta 2014-cü il ərzində növbəyə dayananlardan bir qrupu avtomobillə təmin olunub. Ümumilikdə indiyədək ölkəmizdə dövlət tərəfindən 5750 nəfər müharibə əlli və onlara bərabər tutulan şəxslərə minik avtomobili verilib.

elektron qaydada rəsmiləşdirilib. Bu sistem əmək bazarının, eləcə də işçi hüquqlarının təminatının dövlətin birbaşa nəzarətində saxlanılmasına, məşğulluğun dinamikasını, iş qüvvəsinin icarə şərtlərini, əməyin şərtlərini, işçi qüvvəsinin daha çox cəlb olunduğu fəaliyyət sahələrini və yerləşməsinə və s. dəqiq şəkildə izləməyə, işəgötürənlərlə işçilər arasında əmək münasibətlərinin dəqiq və ehatəli ucucaq parasmağa imkan verir. Cari ilin 1 may tarixində əmək müqaviləsi bildirişi üzrə elektron informasiya sisteminin 5 milyon 232 min dəfədən çox istifadə edilib.

Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin 23 fevral 2015-ci il tarixli fərmanı ilə ünvanlı dövlət sosial yardım üzrə Vahid Elektron Müraciət və Təyinat Alt Sistemini (VENTAS) yaradılması müasir texnologiyaların tətbiqi şəraitində sosial müdafiə sisteminin təkmilləşdirilməsi və şəffaflaşdırılması tədbirlərinin uğurlu davamı oldu. 2016-cı ilin 15 fevralından işə salınan VENTAS vasitəsilə dövlət sosial yardım sisteminin bütün prosedurları elektronlaşdırılıb. Hazırda sosial yardım üçün müraciətlərin edilməsi, onların qəbulu və müraciətlərə baxılaraq qərar verilməsi prosesi avtomatlaşdırılmış rejimə aparılıb. Nəticədə, bu sahədə məmur-vətəndaş təması mümkün olmayan, ümumiyyətlə, məmur əməlinin rol oynamadığı və şəffaflıq tam təmin olunduğu bir sistem mövcuddur. Bu sistem digər tərəfdən vətəndaşların ünvanlı sosial yardım üçün rəsmi şəkildə müraciət etmək üçün müxtəlif qurumların sənədlər toplaşmaq çətinliyindən azad edib və indi onlar sadə formada, çevik və rahat şəkildə sosial yardım üçün müraciət edə bilirlər.

Əlillik təyinatı və reabilitasiya sisteminin də tam avtomatlaşdırılması təmin edilib. Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin 14 sentyabr 2015-ci il tarixli fərmanına əsasən, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin mərkəzləşdirilmiş informasiya sisteminə yaradılan Tibbi-Sosial Ekspertiza və Reabilitasiya Alt Sistemi (TSERAS) əlilliyin qiymətləndirilməsi üçün vətəndaşlara elektron formada müraciət etmək imkanı verir. Artıq nazirliyin Tibbi-Sosial Ekspertiza Xidməti ilə əidiyyəti qurumlar arasında əlilliyə dair sənədlərin, gəndəriş formalarının mübadiləsi elektron şəkildə həyata keçirilir. Bu da əlilliyin müəyyənləşdirilməsində şəffaflığın təmin olunmasına, məmur-vətəndaş münasibətlərinin minimalaşdırılmasına səbəb olub. Əlillik müayinəsi üçün edilmiş müraciətlər, keçirilməsi müayinələri, qəbul olunmuş qərarlar barədə məlumatlar elektron formada real vaxt rejimində sisteme ötürülür. Həmin qərarlar barədə eyni rejimdə məlumat əldə edilməsi üçün müayinə olunan şəxslərin, işəgötürənlərin və bu məlumatların istifadə edən dövlət orqanlarının "Elektron hökumət" portalı vasitəsilə sisteme çıxışı da təmin edilib.

Digər tərəfdən, sistem tərəfindən avtomatlaşdırılmış əmək əlillik müddəti başa çatmamış birinci dərəcə əlillik müddətində müəyyən olunmuş, ikinci və üçüncü dərəcə əlilliklərin müddəti 5 ilə qədər uzadılib. Yəni, hər it təkrar müayinə edilməli olan 200 minə yaxın vətəndaşın bu prosedurdan keçməsinə artıq ehtiyac qalmayıb ki, bu da məmur-vətəndaş təması onların xeyli dərəcədə azalmasına səbəb olub.

Nazirliyin fəaliyyət sahələrini elektron texnologiyalar əsasında yenidən qurulması həmin sahələrdə üzrə əhaliyə göstərilən xidmətlərin də elektron müstəvidə təşkilini reallaşdırıb. Bu gün vətəndaşlar əmək münasibətləri, sosial yardım, əlillik müayinəsi və digər sahələrdə xidmətlərdən elektron formada faydalanmaq imkanlarına malikdirlər.

"Əmək müqaviləsi bildirişinin qeyd-yatması alınması və bu barədə işəgötürənə məlumat verilməsi", "Əmək müqaviləsi bildirişləri barədə məlumatların işçilər tərəfindən əldə edilməsi", "İş yerinə dair arayış", "Əmək qabiliyyətinə müvafiq qəbul edilmiş işçiyə müvafiq itirilməsinə görə müavinətə bağlı haqq-hesab cədvəlinin təqdim edilməsi", "Sığortalananın onlayn uçuşa alınması", "Uşağın üç yaşına qədər ödənilən qulluq etməyə görə müavinətə bağlı haqq-hesab cədvəlinin təqdim edilməsi", "Hamiləliyə və doğuma görə müavinətə bağlı haqq-hesab cədvəlinin təqdim edilməsi", "Uşağın anadan olmasına görə müavinətə bağlı haqq-hesab cədvəlinin təqdim edilməsi", "Sığortalananlara məlumatların verilməsi", "Sığortalananın uçuş nömrəsinin öyrənilməsi", "Pensiya kalkulyatoru" və nazirliyin digər e-xidmətləri ən çox istifadə olunan e-xidmətlərdir. Bu e-xidmətlərdən istifadə statistikası da artmaqda davam edir. Məsələn, nazirliyin e-xidmətlərindən istifadə sayı apreylə ayın əvvəlki aylı müqayisədə 21,5 faiz artaraq 637674,9-ə çatıb ki, bu da "E-hökumət" portalından ötən ay ərzində ümumi istifadənin 33 faizə qədərində deməkdir.

Təbii ki, ölkə əhalisinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi, əmək və sosial müdafiə sisteminin innovativ texnologiyalar əsasında təkmilləşdirilməsi istiqamətində atılan uğurlu addımlar ümummilli lider Heydər Əliyevin "səhiyyə sektorunun" inkişafı üzrə Azərbaycanın "iKT-nin tətbiqi ilə effektiv idarəetmə" nominasiyası üzrə Avropa qalibi elan edilib. Dünya Bankının Azərbaycan hökuməti ilə əməkdaşlığının 20 illiyi münasibətilə fond "Müasir kompüter texnologiyalarının imkanlarından istifadə etməklə köhnəlikli iş metodlarından yeni iş metodlarına keçid" nominasiyası üzrə xüsusi sertifikatla mükafatlandırılıb.

Ötən ay isə Beynəlxalq Sosial Təminat Assosiyasiyasının (BSTA) və İsveçin Pensiya Agentliyinin birgə təşkilatçılığı ilə Stokholm şəhərində (İsveç) keçirilən BSTA Avropa Regional Sosial Təminat Forumunda isə Azərbaycanın "Çağır mərkəzi vasitəsilə avtomatlaşdırılmış pensiya təyinatı" adlı müsabiqəsinə iştirakçı komissiya tərəfindən xüsusi sertifikatla layiq görülüb və BSTA-nın Müsabit Təcrübələr məlumat bankına daxil edilib.

Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2014-cü il 3 fevral tarixli fərmanına əsasən, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən 2014-cü ilin iyulundan əmək münasibətlərinin elektron qeydiyyata alınması üçün tətbiqinə başlanılan da müvafiq sahədə idarəetmə sisteminin müasir meyarlara uyğunlaşdırılması, əmək münasibətlərinin elektron müstəvidə şəffaflaşdırılması baxımından ümumən ölkəmiz üçün uğurlu bir təcrübəni formalaşdırıb. Artıq iki ilə yaxındır ki, əmək müqavilələri, bu müqavilələrə dəyişiklik edilməsi, yaxud xitam verilməsi müvafiq bildiriş formasında "Elektron hökumət" portalı üzərindən "Əmək müqaviləsi bildirişinin qeyd-yatması alınması və bu barədə işəgötürənə məlumatın verilməsi" elektron xidməti vasitəsilə

Azərbaycanın sosial dövlət konsepsiyası:

Sosial sabitlikdən müasir innovasiyalara doğru

ile müşayiət edildiyini, iqtisadi islahatlar prosesində azmətinli təbəqənin mənafeyinin mütləq nəzərə alındığını göstərdi.

Heydər Əliyevin müdrik siyasi kursu, zəngin dövlətçilik təcrübəsi sayəsində artıq 1990-cı illərin ortalarına doğru respublikada icimai-siyasi sabitliyin yaradılmasına nail olunmuş, 1994-cü ilin 20 sentyabrında "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanması ölkənin iqtisadi dəyişməsinə təkan verərək respublikanın iqtisadi dividentlərini artırmasına, bunun müqabilində sosial sahə ilə bağlı məqsədlərini uğurla reallaşdırmağa şərait yaratdı.

Ümummilli liderin sosial dövlət konsepsiyası onun təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə hazırlanaraq 1995-ci ildə ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul edilmiş müstəqil Azərbaycanın ilk Konstitusiyasında da əksini tapdı. Ölkənin inkişafının prinsipinə yeni mərhələyə qədəm qoymasını şərtləndirən bu əl sənədə Azərbaycan vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsinin dövlətin əl məqsədi olduğu, Azərbaycan dövlətinin xalqın və hər bir vətəndaşın rifahının yüksəldilməsi, onun sosial müdafiəsi və layiqli həyat səviyyəsinin qayğısına qaldığı ən yüksək səviyyədə bəyan edilib. Konstitusiyamızda əksini tapan bu mühüm sosial normal ölkədə müasir və hüquqi dövlət quruluşu proseslərini sürətləndirməklə bərabər, bazar münasibətləri əsasında sosial-önmüli milli iqtisadiyyatın qurulmasını şərtləndirən fundamental normativ bazanın formalaşmasına güclü əsaslar yaratdı.

Bunun nəticəsi olaraq məhz 1995-ci il ölkə həyatının bütün sahələrində olduğu kimi, sosial müdafiə sahəsində də ciddi islahatlarla müşahidə edilən, sosial-iqtisadi tənəzzül proseslərinin qarşısını tam alınması və sabit inkişaf istiqamətində dönüş nail olunduğu yeni inkişaf mərhələsi başlanğıc dövrü kimi səciyləndirilməlidir.

Bu mərhələ etibarlı iqtisadi bazanın formalaşması şəraitində sosial müdafiə sisteminin yeni iqtisadi dövrün tələblərinə uyğun şəkildə müasirləşdirilməsinə, azmətinli vətəndaşların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə yönələn məqsədlərin uğurla həyata keçirilməsi, əhalinin sosial müdafiəsinə istiqamətlənən dövlət vəsaitlərinin ölkənin ümumi inkişaf tempo-ya uyğun şəkildə müdətədi artırılması, sosial cəhətdən həssas qrupların rifah halının yaxşılaşdırılması üçün yeni və mühüm sosial proqramlara başlanılması ilə xarakterikdir. Təkcə 1996-cı ildə respublikada pensiya və müavinətlərin ümumən 50 faiz artırılması qeydə alındı və sonrakı illərdə bu proses davamlı xarakter aldı. 1997-ci ilin avqust ayında əlilliyə olan şəxslərin, tənha ahi vətəndaşların, sosial pensiyaçıların pensiyalarına əlavə müavinətlərin hesablanması, pensiyaçıların yardım çoxunmuş pensiya məbləğinin 2,2 dəfə, 1998-ci ilin avqust ayında şəhid ailələrinin, müharibə əlillərinin, qaçqın və məcburi köçkünlərin pensiya məbləğlərinin 2 dəfədən çox artırılması, 2000-ci ilin əvvəlindən pensiya və müavinətlərin ümumi məbləğinin minimum həddinin 50 min manata çatdırılması, həmin ilin noyabrından sosial pensiyaçıların pensiyalarına əlavə olaraq 10 min manat aylıq müavinətin müəyyən edilməsi təmin olundu.

Bu, eləcə də 2001-ci ilin əvvəlindən 20 Yanvar əlillərinin və ölkəmizin ərəzi bütövlüyü uğrunda döyüşlərdə əllilərin pensiyalarına hesablanan aylıq müavinətlərinin orta hesabla 1,5 dəfə artırılması, azmətinli ailələrdə uşaq doğularkən verilən birləfəlik müavinətinin 1,4 dəfə, dəfn üçün müavinətinin 1,5 dəfə, üç uşağa qulluğa görə qismən ödənilmiş sosial məzuniyyətə olanlara verilən aylıq müavinətinin orta hesabla 1,8 dəfə artırılması, ölkənin pensiya qanunvericiliyində pensiyaçıların məbləğlərinin artırılmasına nəzərdə tutulan bir sıra dəyişikliklər edilməsi və digər tədbirlər ümummilli lider Heydər Əliyevin sosial inkişaf kursuna uyğun olaraq, əhalinin sosial müdafiəsinin ildən-ilə güc-

Bununla yanaşı, həmin dövrdə MDB məkanında ilk dəfə Azərbaycanda yeni sosial-iqtisadi münasibətlər dövrünə uyğun Əmək Məcəlləsi, məşğulluq və əmək miqrasiyası haqqında qanunlar, əlilliyin qarşısının alınması və reabilitasiya üzrə ilk dövlət proqramı qəbul olundu, ölkənin Demografik İnkişaf Konsepsiyası təsdiq edildi. Digər tərəfdən, ölkədə ağır islahatların uğurlu həyata keçirilməsi iqtisadi fəal əhalinin böyük hissəsinin təşkil edən kənd əhalisinin səmərəli məşğulluğuna şərait yaratdı. Heydər Əliyevin xüsusi diqqət və qayğısı nəticəsində müharibə əlillərinin, şəhid ailələrinin dövlət hesabına mənzillərə, müharibə əlillərinin minik avtomobilləri ilə təminatına başlanıldı. Əlilliyi olan şəxslərin müxtəlif reabilitasiya vasitələri, bərpə-müalicə və protez xidməti ilə təminatı gücləndirildi.

2000-ci ilin sentyabrında Nyu Yorkda BMT-nin Minilliyi sammitində 147 ölkənin qoşulduğu "Minilliyin Bəyannaməsi"ni ölkəmiz adından imzalayan ulu öndər bəyannamənin məqsədlərindən, o cümlədən əhali yoxsulluq və aclıq üzündə yaşayan dünya əhalisinin sayının yarıyədək azaldılması məramının respublikamızda uğurlu icrasının təmin olunması üçün konkret və məqsədyönlü işlərin aparılmasını təmin etdi. Heydər Əliyevin 2003-cü il 20 fevral tarixli 854 nömrəli fərmanı ilə təsdiq olunan "2003-2005-ci illər üçün Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və iqtisadi inkişaf üzrə Dövlət Proqramı" bu sahədə əhəmiyyətli nəticələr əldə edilməsinə səbəb oldu.

Milli əmək və sosial müdafiə sisteminin qabaqcıl dünya təcrübəsinə uyğun müasir əsaslar üzərində qurulması ümummilli lider Heydər Əliyevin sosial inkişaf strategiyasında mühüm yer tuturdu. Bu yöndə aparılan islahatların mühüm bir istiqaməti kimi, ulu öndərin müvafiq sərəncamı ilə 2001-ci ilin iyul ayında icrasına başlanılan Azərbaycan Respublikasında Pensiya İslahatı Konsepsiyası sığorta münasibətlərinə əsaslanan pensiya sisteminin qurulmasına, sosial sığorta haqlarının fərdi ucucağa əsaslanan və ödənilən məcburi dövlət sosial sığorta haqqı ilə pensiya məbləği arasında qarşılıqlı əlaqəni nəzərdə tutan avtomatlaşdırılmış sığorta-pensiya sisteminin formalaşdırılmasına şərait yaratdı.

Ümumilikdə 1993-2003-cü illərdə ulu öndər Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycanın özünəməxsus sosial inkişaf modelini formalaşdırmaq, ölkənin ümumi tərəqqisi kontekstində onun getdikcə modern təcrübələr əsasında təkmilləşdirilməsi və respublikanın gələcək sosial firavanlığının təminatı üçün fundamental əsaslarını yaradılmasını təmin etdi.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin ölkənin hərtərəfli və uzunmüddətli tərəqqisinə yönələn müdrik strategiyasının 2003-cü ildən etibarən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən global məqsədə gədən proseslərə və yeni çağırışlara uyğun şəkildə uğurlu davam etdirilməsi respublikamızın yeni tərəqqi və modern islahatlar mərhələsinə daxil olmasını şərtləndirir. Dövlət başçısının mükməllə islahatlar kursu ölkənin ötən müddətdə 3,4 dəfə iqtisadi artıma nail olmasına, qeyri-neft sektorunun ÜDM-də payının 70%-i ötməsinə, əhalinin gəlirlərinin 7 dəfə və cari ilin rübündə əvvəlki ilin eyni dövrü ilə müqayisədə nominal vəlində 9 faiz artmasına, orta aylıq əməkhaqqının 5,6 dəfədən çox və cari ilin yanvar-fevral aylarında əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 6,2 faiz artaraq 472,2 manata çatmasına səbəb olub. Ümumilikdə son 12 ildə əhalinin real gəlirlərinin orta illik artım sürətinin iqtisadi artım sürətinə orta hesabla 8,3 faiz üstələdiyi qeydə alınıb.

Sosial müdafiə sisteminə mühüm yer tutan pensiya təminatı da ildən-ilə gücləndirilib. Pensiyaların orta aylıq məbləği qeyd edilən dövrdə 10,3 dəfədən çox artaraq 18,4

Səlim MÜSLÜMOV,
əmək və əhalinin sosial müdafiəsi naziri,
iqtisad elmləri doktoru, professor